

УДК 373.3:371

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.27>**Т. Г. Цуркан**кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Н. Жмурчик**магістрантка кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШКОЛИ

Статтю присвячено пошуку основ формування проектної культури молодшого школяра. Формування навичок проектної культури молодших школярів визначається як пріоритетне завдання нової української школи. Перед освітнім закладом постає низка проблем, які потребують рішення, однією з яких є створення освітнього середовища, сприятливого для формування проектної культури учнів. Зазначено, що проблема проектної культури широко представлена в науковій літературі, однак характеризується фрагментарним розглядом у методології початкової освіти. Поняття «проектна культура молодших школярів в освітньому середовищі школи» визначене як засіб, що забезпечує готовність молодших школярів до активної, свідомої участі в урочній та позаурочній діяльності, і як сукупність їхніх особистісних досягнень в області осмислення, засвоєння і застосування методу проєктів, способів перетворення і перекладу в проектну компетентність, вміння конструювати, вміння вибудовувати відносини з самим собою і навколишнім світом. Виділено сутнісні характеристики проектної культури у структурі освітнього середовища школи. Визначено, що для формування проектної діяльності учнів має бути організована цілеспрямована систематична робота на всіх рівнях освіти. Зазначено, що проектне навчання передбачає залучення учнів до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Виявлено провідні фактори, що сприяють формуванню проектної культури: фактор інтегративної креативності, фактор проектної спрямованості соціокультурної діяльності, фактор максимального використання особистісно-розвиваючого потенціалу освітнього середовища школи, фактор проектної ідентифікації особистості і фактор ергономічності. Представлено принципи, які трактуються нами як основні направляючі положення, що виникають у процесі аналізу науково-педагогічних закономірностей і практичного педагогічного досвіду. Виокремлено і обґрунтовано педагогічні умови формування проектної культури молодших школярів: використання методу проєктів у формуванні проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі школи; організація моделювання процесу формування проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі школи; реалізація змісту практичної діяльності педагога щодо формування проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі сучасної початкової школи.

Ключові слова: проектна культура, проект, освітнє середовище, молодший школяр.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української освіти пріоритетним напрямом є розробка моделі школи, що відповідає цілям випереджаючого розвитку і пошуку нових шляхів у педагогічній науці і практиці. Результатами освоєння основної освітньої програми початкової загальної освіти виступають особистісні, інтегровані та компетентісні зміни, які зумовлюють вищі вимоги до освіти. Формою освіти, заснованої на культуровідповідності та природовідповідності, виступає проектна освіта. В її основі лежать особистісно-значущий проект, задум, ідея, що реалізуються засобами освіти. Процес освіти виступає як спосіб створення і реалізації проекту – вищого досягнення особистості.

Формування навичок проектної культури молодших школярів визначається як пріоритетне завдання Нової української школи. Перед освітнім

закладом постає низка проблем, які потребують рішення, однією з яких є створення освітнього середовища, сприятливого для формування проектної культури учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття дослідники активно звертаються до феномена «проектна культура» як у педагогічних, так і в культурологічних, соціологічних і психологічних роботах. Зокрема, розроблений і продовжує вдосконалюватися концептуальний апарат, який забезпечує адекватне розуміння специфіки проектної культури молодших школярів із позиції особистісно-розвиваючого підходу (Ш. Амонашвілі, О.С. Газман, В.А. Сластенін та ін.), антропологічного підходу (Б.Г. Ананьєв, В.А. Петровський, В.І. Слободчиков та ін.), суб'єктно-діяльного підходу (К.А. Абульханова, Б.Г. Ананьєв,

Л.С. Виготський, А.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Талізін, Д.Б. Ельконін), рефлексивного підходу (Т. Давиденко, Б.П. Ковальов, Т.Н. Щербак, І.С. Якиманська). До проектної культури навчального закладу та засобів її формування звертались Ю.В. Веселова, В.Ф. Сидоренко, І.А. Зімня.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування педагогічних умов формування проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі школи.

Виклад основного матеріалу. На початку XXI століття в педагогічній науці і практиці з'явився новий напрям – проектна (креативна) педагогіка.

Проектна діяльність належить до розряду інноваційної, що передбачає перетворення реальності, яку можна уніфікувати, освоїти і вдосконалити.

Метою проектної діяльності є розуміння і застосування учнями знань, умінь і навичок, засвоєних у процесі вивчення різних предметів (на інтеграційній основі).

Оволодіння проектною діяльністю учнями має бути збудовано у вигляді цілеспрямованої систематичної роботи на всіх рівнях освіти [3].

Для учнів початкової школи враховуються вікові психолого-фізіологічні особливості. Теми робіт вибираються зі змісту навчальних предметів (або близькі до них). Проблема проекту (або дослідження) має знаходитися в області пізнавальних інтересів учня. Починаючи з 2 класу, необхідно формувати такі вміння, як цілепокладання, формулювання питань, рефлексія, планування дій та ін. Проективну і дослідницьку діяльність можна організувати як в урочний, так і позаурочний час.

Домінуючі лінії у проектній діяльності мають бути спрямовані на підвищення мотивації учнів, розвиток творчих здібностей, зміщення акценту від інструментального підходу до технологічного, формування почуття відповідальності, створення умов для співпраці між вчителем та учнем у дослідницькій області відповідних інтересам і схильностям школярів, відпрацювання отриманих знань у суспільно корисній діяльності школи, задоволення потреби у вільному нерегламентованому спілкуванні.

В освітньому середовищі сучасної школи у процесі реалізації Державного стандарту початкової освіти необхідна не тільки проектна діяльність, але і проектна культура, тому що в основі концепції Нової української школи лежить діяльнісний підхід, а саме проектне навчання передбачає залучення учнів до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Воно розвиває навички критичного мислення, співпраці, спілкування в умовах обмеженого часу та визначеної мети.

Нами визначено поняття «проектна культура молодших школярів в освітньому середовищі

школи» як засіб, що забезпечує готовність молодших школярів до активної, свідомої участі в урочній та позаурочній діяльності, і як сукупність їх особистісних досягнень в області осмислення, освоєння і застосування методу проектів, способів перетворення і перекладу в проектну компетентність, вміння конструювати, вміння вибудовувати відносини з самим собою і навколишнім світом.

Проведений аналіз особливостей освітнього середовища, що створює умови для формування проектної культури, дав змогу виділити її сутнісні характеристики, якими є:

- діалогово-партнерський характер активної взаємодії, рефлексивність учасників освітнього процесу (вчителя, учнів), спільне програмування майбутньої проектної діяльності, обмін і передача знань із партнерами по навчальному дослідженню, формування умінь і навичок, а також предметних і надпредметних компетенцій у процесі формування проектної культури; взаємопідтримка, взаємодопомога між суб'єктами виступає як психологічний механізм, дає змогу учасникам не просто «відкритися», а й вступити в діалог на основі власної суб'єктної установки;

- відкритість як взаємозв'язок внутрішнього і зовнішнього середовища в контексті доступу та обміну інформацією, медіаресурсами у процесі формування проектної культури молодших школярів, забезпечення можливості розширення освітнього середовища залежно від особистісних смислів, індивідуальних освітніх інтересів і потреб;

- розвиваючий характер освітнього середовища, що визначає можливість для саморозвитку, саморегуляції, самовизначення учнів і вчителів, що дає змогу вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку;

- толерантність розглядається як засвоєння особливих форм спільної проектної діяльності, яка максимально враховує інтереси, можливості всіх суб'єктів у процесі моделювання і проектування освітньої предметного середовища;

- продуктивність створення умов для появи не тільки внутрішнього, особистісного результату суб'єктів у розробці і реалізації в навчальному процесі життєтворчих проектів (системи запланованих і дій, засобів досягнення поставлених цілей), але й зовнішнього, який має безпосередню цінність, – це проектування особистістю своєї життєдіяльності, з реалізацією якої пов'язується життя учнів.

Аналіз наукових джерел і багаторічного досвіду педагогічної діяльності в освітніх організаціях із проблеми формування проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі сучасної школи дав нам змогу виділити і сформулювати в нашому дослідженні провідні чинники, що сприяють формуванню проектної культури: фактор інтегративної креативності, фактор проектної

спрямованості соціокультурної діяльності, фактор максимального використання особистісно-розвиваючого потенціалу освітнього середовища школи, фактор проектної ідентифікації особистості і фактор ергономічності.

Визначено принципи, які трактуються нами як основні направляючі положення, що виникають у результаті аналізу науково-педагогічних закономірностей і практичного педагогічного досвіду. До них належать: принцип гнучкості структурних зв'язків освітнього середовища, принцип відповідності характеру формування освітнього середовища школи індивідуальним особливостям учнів і вчителів, принцип коеволюції, принцип розвитку партнерських відносин, принцип проектування, принцип соціокультурного різноманіття, принцип інваріантності умов формування проектної культури, принцип рефлексивності, принцип соціальної контекстуальності, принцип інтерактивності.

Нами виокремлено і обґрунтовано педагогічні умови формування проектної культури молодших школярів: використання методу проектів у формуванні проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі школи; організація моделювання процесу формування проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі школи; реалізація змісту практичної діяльності педагога щодо формування проектної культури молодших школярів в освітньому середовищі сучасної початкової школи.

Поняття «педагогічне проектування» ввів у науково-педагогічний обіг український педагог А. Макаренко. Педагогічне проектування, за А. Макаренко, передбачало проектування особистості з огляду не тільки на загальну мету виховання, але здібності і схильності конкретного вихованця.

Учений А. Савенков [4, с. 146] зазначає, що проект учня включає такі основні компоненти: визначення потреб; коротке формулювання завдання; дослідження і аналіз; вироблення вимог; початкові ідеї; вибір і опрацювання кращої ідеї; виготовлення виробу; перевірка і оцінка.

І. Джужук [1] умовно поділяє види проектів молодших школярів, використовуючи такі критерії:

- за змістом проекту – монопредметні (виконуються на матеріалі конкретного предмета); міжпредметні (інтегрується суміжна тематика кількох предметів); надпредметні (виконуються на основі вивчення відомостей, що не входять до шкільної програми);

- включеність проектів у навчальний план – поточні (на самоосвіту і проектну діяльність із навчального курсу виноситься частина змісту навчання), підсумкові (за результатами виконання проекту оцінюється освоєння учнями певного навчального матеріалу);

- тривалість виконання проекту – мініпроекти (кілька тижнів), середньої тривалості (кілька місяців), довгострокові (протягом року);

- кількість учасників проекту – колективні, індивідуальні, групові. У процесі виконання творчих проектів відбувається оволодіння учнями основ проектування, технологій, правил комунікації та рефлексії, нових знань, умінь і здатністю інтегрувати їх.

Проекти учнів можуть бути різноманітними за видом, типом, тривалістю, умовами, результатами тощо. Однак при всьому різноманітті в основі будь-якого проекту лежить ідея розвитку дитини як суб'єкта діяльності при забезпеченні максимальної її самостійності і продуктивності.

У молодшому шкільному віці в учнів закладаються особистісні якості та ціннісні орієнтири. Ця обставина має враховуватися у процесі організації освітнього середовища і, зокрема, організації проектної діяльності для збереження наступності між етапами розвитку навчально-пізнавальної діяльності школярів і досягнення бажаних результатів у проектній діяльності [2, с. 19].

Теоретичне моделювання проектної культури молодшого школяра робить його об'єктом наукового управління. Ґрунтуючись на аналізі психолого-педагогічної та філософської літератури, ми припустили, що модель, що розуміється як теоретичний проект певної практичної діяльності, є адекватним відображенням експериментальної педагогічної системи.

На відміну від традиційного розуміння проектної культури, як вміння якісно застосовувати метод проекту, ми розглядаємо проектну культуру в іншій площині – це сукупність особистісних проявів в урочній та позаурочній діяльності відповідно до трьох взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, емоційно-ціннісного, проективно-рефлексивного за умови смислової спрямованості застосування методу проекту, що має важливе життєве значення, інтеграції урочної та позаурочної діяльності, інноваційних способів проектної взаємодії і включених організаційних стимулів (колективне, групове, інтерактивне спілкування, індивідуальна творчість).

Ми представляємо динамічну структурно-змістовну модель формування проектної культури молодшого школяра як інноваційну дидактичну структуру, яка включає в себе: сукупність трьох блоків – концептуального (провідні фактори й основні принципи), урочної та позаурочної діяльності учнів, ієрархічно пов'язаних між собою загальним змістом діяльності вчителя і учня за проектною діяльністю відповідно до структурних компонентів проектної культури: когнітивного, емоційно-ціннісного і проективно-рефлексивного; організаційні стимули (колективне, групове, інтерактивне спілкування, індивідуальна творчість; спеціальні заняття з життєтворчості); базові

диференційовані умови (педагогічне забезпечення, психолого-педагогічний супровід, дидактичне забезпечення); форми навчання: просторові уроки; якісні показники, що підтверджують досягнутий педагогічний результат.

Педагогічне забезпечення процесу розвитку проектної культури засобами інтеграції урочної та позаурочної діяльності молодших школярів здійснюється через створення умов для вибору учнем напрямів свого розвитку, реалізацію актуального завдання самотворення, визначальну провідну ідею життєво значущого проекту, вибір учнем змісту і способу навчання. На основі критеріального аналізу визначено, що проектна культура молодшого школяра є інтегративною якістю, що дає змогу учню бути суб'єктом навчання і життя, нести відповідальність за обрані способи поведінки і діяльності.

Висновки і пропозиції. Проектна освіта дає змогу розглядати види соціальної діяльності як специфічні форми безперервного проектної освіти. Такою формою виступає наукова діяль-

ність, а щодо молодшого шкільного віку – квазі-дослідницька діяльність. Спираючись на зроблені раніше обґрунтування, можна констатувати, що широке використання проектного навчання дало б змогу значно підвищити рівень освоєння молодшими школярами основної освітньої програми, що передбачено концепцією «Нова українська школа» і має подальші перспективи.

Список використаної літератури:

1. Джужук І.П. Метод проектов в контексте личностно-ориентированного образования: дис. ... канд. пед. наук. Ростов на Дону, 2004.
2. Дудік Г. Метод проектів у сучасній школі: з досвіду впровадження проектних технологій. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2009. № 5. С. 18–23.
3. Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. Освітологія. Київ : Едельвейс, 2013. 742 с.
4. Савенков А.И. Творческий проект, или как провести самостоятельное исследование. *Школьные технологии*. 1998. № 4. С. 144–148.

Tsurkan T., Zmurchyk N. The formation of the project culture of younger pupils in the school's educational environment

The article is devoted to finding the basics of forming the project culture of a younger student. Forming the skills of the project culture of younger students is defined as a priority of the new Ukrainian school. The educational institution faces a number of problems that need to be addressed, one of which is the creation of an educational environment conducive to the project culture of students. It is noted that the problem of project culture is widely represented in the scientific literature, but is characterized by fragmentary consideration in the methodology of primary education. The concept of design culture of junior pupils in the educational environment of the school is defined as a means of ensuring the readiness of younger pupils for active, conscious participation in lesson and extracurricular activities, and as a set of their personal achievements in the field of comprehension, development and application of the method of projects, ways of transformation project competence, ability to design, ability to build relationships with oneself and the world around them. The essential characteristics of the project culture in the structure of the school's educational environment are highlighted. It was determined that purposeful systematic work at all levels of education should be organized to form a projective activity of students. It is noted that project training involves involving students in the systematization and acquisition of knowledge, the creation of their own products. The leading factors contributing to the formation of the project culture are identified: the factor of integrative creativity, the factor of project orientation of socio-cultural activity, the factor of maximum use of the personal-developing potential of the educational environment of the school, the factor of project identity identification and the factor of ergonomics. The principles that are interpreted by us as the main guidelines that emerge from the analysis of scientific and pedagogical laws and practical pedagogical experience are presented. The pedagogical conditions of formation of project culture of junior schoolchildren are singled out and substantiated: use of project method in formation of project culture of junior schoolchildren in educational environment of school; organization of modeling of the process of forming the project culture of younger students in the educational environment of the school; realization of the content of the practical activity of the teacher in forming the project culture of younger students in the educational environment of the modern elementary school.

Key words: project culture, project, educational environment, junior high school student.